

Om “tenkelige” og “utenkelige” doktorgrader

Tre synsvinkler på doktorgradsrelatert akademisk utvikling i arkitektur ¹

Halina Dunin-Woyseth

Nordic Journal of Architectural Research
Volume 21, No 1, 2009, 16 pages
Nordic Association for Architectural Research
Halina Dunin-Woyseth
Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo/
Sint-Lucas School of Architecture, Brussels

Abstract:

Denne artikkelen bygger på et introduserende foredrag som ble presentert ved en internasjonal forskningskonferanse “The Unthinkable Doctorate”, ved Sint-Lucas School of Architecture, Belgia, 14.-16. april 2005. Målsettingen med dette foredraget var å etablere en bredere sammenheng og en akademisk bakgrunn for konferansen ved å anlegge tre synsvinkler på konferansens emne, dvs. hva som kunne oppfattes historisk sett som “tenkelige” og “utenkelige”, dvs. de tradisjonelle, akademisk-orienterte, og de nye, eksperimentelle, doktorgrader i arkitektur. Den første synsvinkel bygger på fire komponenter: Doktorgrader som et akademisk konsept; doktorgrader i arkitektur; akademiske tilnærming-er til forskning i en bredere sammenheng av skapende og utøvende fag; og, til slutt, noen institusjonelle aspekter ved doktorgrader i disse fagene. Den andre synsvinkel er basert på en mikrostudie av et spesifikt doktorgradsprogram i en periode på 15 år (1990 – 2005). Målsettingen med den er å se “innenfra” og i et nært tilbakeskuende perspektiv på praksisen å etablere og lede et doktorprogram samt å relatere disse erfaringer både til de problemstillinger som drøftes under den første synsvinkel og til de utfordringer som gjelder organisert forskerutdanning i de skapende og utøvende fagene med vekt på arkitektur. Den tredje synsvinkel er fremtidsrettet og knyttes til et meta-nivå som utgjøres av de europeiske føringer m.h.t. Bologna-Berlin prosessen der doktorgrader blir etablert som det tredje nivå i europeisk høyere utdanning, med vekt på arkitektur og de andre skapende og utøvende fag. Som konklusjon på artikkelen føres de tre synsvinklene sammen.

Keywords:

doktorgrader historisk betraktet, “tenkelige og utenkelige doktorgrader”, mikrostudier av doktorprogrammer, Bologna-Berlin prosess vs. doktorgradsstudier i arkitektur, “Dublin Descriptors” vs. doktorgradsstudier i arkitektur

1. DEN FØRSTE SYNSVINKEL

DIVERSE ASPEKTER VED DOKTORGRADER

Doktorgrader historisk betraktet

Så lenge det har vært universiteter i Europa – det vil si siden midten av det trettende århundre – så fantes det *doctores* som underviste ved dem. Flere europeiske universiteter konkurrerer med hverandre om æren av å være det lærested der det for første gang ble brukt tittelen "doctor". Hjemmesiden til Melbourne's School of Graduate Studies hevder at "...bruken av dokortittelen synes å ha begynt ved Universitetet i Bologna tidlig i det trettende århundre, men at mastergraden er den eldste av de to. Doktorgraden begynte heller ikke som den av de to som hadde den høyeste akademiske status". Til å begynne med, fantes det fire doktorgradstyper, som tilsvarte de fire tradisjonelle fakulteter: teologi, jus, medisin og filosofi (som var den minst prestisjetung av de fire). Hadde man fått tildelt en dr.grad, ble man gitt retten til å undervise ved det aktuelle fakultet i Europa.

Inntil begynnelsen av attenhundretallet var universiteter hovedsakelig undervisningsinstitusjoner, og tittelen "doctor" fungerte i dens originale betydning som "lærer". Utviklingen av det moderne universitet tilkjennes vanligvis Wilhelm von Humboldt (Park,2005:191). Hans reform av Universitetet i Berlin med start i 1810 favoriserte filosofien i forhold til å være den mest egnede kontekst for *Wissenschaft*, noe som ble underbygget av Humboldt og miljøet rundt ham. På denne måten ble PhD, *Philosophiae Doctor*, uttrykk for "den egentlige forskningen" på tvers av et bredt spektrum av disipliner – en posisjon den har opprettholdt til den dag i dag.

Den av Humboldt initierte PhD ble tatt i bruk i USA f.o.m. 1861, og i Storbritannia fra 1917 for så å ha blitt en standard i de fleste engelsk-talende land (Boyer,1997:8), (Park,2005:192). Tyske forskere som innvandret til Amerika og tok over akademiske stillinger i USA på 1800-tallet hadde tatt med seg konseptet frihet for tanker, intensiv forskning og resultatrapportering som hovedkarakteristikk ved PhD (Cude,2001).

Disse idealer er blitt grunnsteiner i dr.graden som ble etablert ved de amerikanske universiteter på 1800-tallet. Den aller første dr.graden ble tildelt i USA ved Yale Univeristy i 1861. Flere andre universiteter over hele USA hadde etablert egne dr.programmer ved århundredskiftet. Hovedelementene ved PhD i USA har ikke endret seg mye siden oppstarten. Det første dr.reglementet ved Yale University stilte følgende krav overfor sine dr.kandiater: (i) spesialiserte kurser, obligatorisk opphold ved lærestedet på minst ett år og minst tilknytning i en treårsperiode for hele dr.studiet / minst tre års innskrivningsperiode som doktorand, (ii) dokumentert språklig lesekyndighet i ett eller to fremmedspråk, (iii) en kvalifiserende evaluering eller en annen omfattende eksaminering, (iv) en avhandling som inneholdt doktorandens originale forskningsresultater og til slutt et offentlig, muntlig forsvar av denne forskningen, en *disputas* (Buchanan and Herubel,1995:3).

Doktorgrader i arkitektur – et kort tilbakeblikk på noen erfaringer fra USA

Et internasjonalt kollokvium "Discipline building: a short history of the PhD in Architecture" som ble holdt i april 2004 ved Arkitekturskolen, University of Princeton, danner hovedgrunnlag for denne delen av artikkelen³.

Dr.grader i arkitektur har en mye kortere historie enn hva som er tilfelle for de tradisjonelle forskningsfelt. Både i USA og i UK kan "dr.gradsfenomenet" spores tilbake til tidlig på 1960-tallet. På denne tiden initierte en liten gruppe av veletablerte arkitekturskoler (Penn, Princeton, MIT, Berkeley, Cornell) diskusjoner om behovet for å utdanne arkitekturhistorikere med kompetanse i å bidra til utdanning av arkitekter i profesjonsrettede arkitekturskoler. Disse institusjonene begynte å arbeide for å etablere egne dr.programmer som skulle godkjennes av de universitetene de ble knyttet til. Etablering av disse dr.programmene betydde et vesentlig skifte i arkitektur som disiplin. Nye former for undervisning og forskning utviklet seg etter hvert i denne sammenhengen.

Den første dr.program i arkitektur i USA ble etablert ved University of Pennsylvania i 1964, og ble fulgt opp i slutten av 1960-årene av Princeton og MIT. I begynnelsen av 1990-årene etablerte også Columbia og Harvard Universities deres egne dr.programmer. Etablering av Master programmer hadde et direkte samband med etablering av dr.programmene. Det første Master program i arkitektur ble opprettet i 1965.

Det ble rapportert under Princeton kollokviet at det ble en voldsom motstand mot de nye dr. programmene i arkitektur fra de andre, etablerte fakultetenes side ved de samme universitetene. Den tidlige fase i utviklingen av dr. programmene i arkitektur ble fulgt av et tiltagende samarbeid med en rekke "beslektede" disipliner som historie, kunsthistorie, antropologi, sosiologi, litteratur osv. I denne kontekst av akademisk samarbeid ble den nye generasjon av dr. programmer kalt "Historie, teori og fagkritikk", noe som på originalspråket førte til dannelsen av et mye brukt akronym HTC (for History, Theory, Criticism).

De nye dr. programmene skapte et spesifikt felt som ble viet arkitekturfaglig refleksjon. Mange blant dem som fullførte disse programmene ble lærere ved sine respektive læresteder, noen ganger med ansvar for ledelse av dr. studier, mens andre blant dem gikk inn i den tradisjonelle arkitektpraksis.

I en stadig større grad begynte dr. kandidater å delta i studioundervisningen og på denne måten bidro til et vekselspill mellom teoretisk og praktisk relaterte aktiviteter. Samtidig åpnet arkitekturskolene sine dører for opptak av dr. kandidater uten arkitektfaglig bakgrunn. Denne kombinasjon av diverse kompetanser og ekspertise som hadde sin bakgrunn både i academia og i næringslivet, bidro til bedring og variasjon i undervisningsmetoder og forskning i de arkitekturtilknyttede dr. programmene, ifølge kollokviedeltagerne.

En av rundbordsdiskusjonene under Princeton kollokviet i april 2004 ble viet til innvirkningen av disse arkitekturtilknyttede dr. programmene på den akademiske situasjonen i arkitektur som fag hadde ved sine respektive universiteter. Noen av de veletablerte teoretikere som for eksempel K. Michael Hays, Anthony Vidler og Sylvia Lanvin, mente at forskningsmiljøene generelt oppfattet doktorander i arkitektur som "kreative navigatører mellom diverse disipliner". Det ble likevel påpekt at denne "kreative navigasjon" oftest skjedde på bekostning av den akademiske konsistens og nøyaktighet. Mens relasjonen mellom dr. kandidater i arkitektur og academia ellers syntes å være kompleks og anspent, fantes det en rekke positive eksempler på hvordan de førstnevnte positivt hadde påvirket eget lokalt miljø, for eksempel ved University of California i Berkeley.

Under en annen rundbordsdiskusjon: "Intellectuell gjestfrihet: de interdisiplinære policies i dr. programmer", ble det diskutert hvordan bygge broer mellom kjerneproblemstillinger i arkitektur og andre akademiske disipliner. Denne diskusjonen tok opp hvordan de amerikanske PhD programmer kombinerte diverse metoder, teorier og konsepter fra andre disipliner med hva som hadde blitt en del av den arkitekturfaglige diskurs. Videre ble det sagt at interdisiplinæritet kan oppfattes som "en drøm om et totalt kameratskap". Noen ganger blir det vellykket, som for eksempel i informatikk, og andre ganger mindre vellykket, som for eksempel i arkitektur. Innen informatikk ble felles interdisiplinære prosjekter formulert og gjennomført. I arkitektur ble det oftest kun "lån" av diverse metodologiske redskaper fra andre disipliner som representerte interdisiplinær tenkning og praksis.

Blant de sentrale saker som ble tatt opp under Princeton kollokviet var en voksende erkjennelse av at det tradisjonelle forskningsfeltet i arkitektur, slik det ble definert og praktisert innen konseptet History, Theory and Criticism, ikke lenger var tilstrekkelig som den eneste basis for videreutvikling av dr. gradsstudier i arkitektur. Som forslag ble det fremmet en idé om å etablere interdisiplinære dr. programmer i arkitektur. Dette som en mulig plattform for å forstå spenningen mellom forskjellige ulikartede disipliner som er blitt "adoptert" i arkitekturpraksis og i studier av arkitektur.

Diskusjonen rundt bordet ble avsluttet ved at to kunnskapssyn ble tentativt formulert. Det ene var at dr. gradsprogrammer skulle styrke sosial og politisk bevissthet m.h.t. forskning. Det motsatte syn gikk ut på at arkitektorens autonomi burde styrkes som et eget forskningsfelt og at fagets bidrag til samfunnet skulle forekomme kun på en indirekte måte.

Forskning og forskningsekvivalens – diverse holdninger til forskning i praktisk- estetiske fag⁴

I 1987 ble en reform gjennomført innen høyere utdanning i Australia. Et uniformt system ble etablert der ressurstilgangen ble delt mellom undervisning og forskning (Källemark, 2001:12). Et slikt system skapte problemer for institusjoner som tilbød undervisning i praktisk-estetiske fag som arkitektur og design. Innen dette polariserte finansieringssystemet var det ikke plass til estetisk produksjon på sine egne premisser. En debatt i institusjoner for høyere utdanning i praktisk-estetiske fag fulgte.

En viktig bidragsyter til denne debatten var Malcolm Gillies, professor i musikk ved University of Queensland. Han bidro til å utvikle idéer om hvordan de praktisk-estetiske felt kunne definere sitt akademiske fotfeste. I sin søken etter løsninger sammenlignet han situasjonen i USA og i Australia.

“Vår problematiske rolle innen forskningsmiljøet er blitt enda vanskeligere p.g.a. selve definisjonen ‘forskning’. Mens bevegelsen i 1980- og 1990-årene i USA har vært rettet mot etablering av noen slags forskningsrelevante kategorier innen kunstproduksjon...har tendensen i Australia vært mer i retning av å utvide definisjonen av ‘forskning’. Grunnen til dette er enkelt: Med kun to finansieringskategorier, nemlig ‘undervisning’ og ‘forskning’, har muligheter for å etablere “forskningsrelevante kategorier” vært ganske begrenset” (Kälvemark,2000:13) (egen oversettelse).

Gillies formulerte tre typer tilnærminger til relasjonen mellom forskning og kreativ praksis i de praktisk-estetiske fag.

Den **konservative** holdning defineres av den korte setningen “forskning er forskning”. Det er ikke mulig å forske ‘i’ de praktisk-estetiske felt idet forskning betyr objektivt å undersøke “problems”. En “ekte” forskning er kritisk, analytisk og historisk i sin karakter. Resultater fra en slik forskning skal publiseres i skriftlig, veldokumentert form. Slike krav til forskning er ofte motsatt i forhold til karakteren på de praktisk-estetiske felt.

Den **pragmatiske** holdning kalte Gillies så lite elegant “det klønede halvveis-hus”. Her har definisjonen av forskning blitt utvidet til å inkludere refleksjon over og kommentarer til estetisk praksis, ofte fra forskerens eget skapende arbeid. Denne praksisen og dens resultater er her anerkjent som del av forskningsprosessen. Den type forskning krever dog et substansielt, tekstbasert arbeid i et slikt format at det ligner tradisjonell akademisk forskning.

Den **liberale** holdning er basert på et standpunkt at den kreative praksis og dens produkter blir anerkjent “per se” som forskning (Kälvemark,2000:13).

En ny fransk oversikt over europeiske doktorgradsprogrammer har kartlagt en rekke fremherskende holdninger til arkitekturforskning slik de representeres ved lederne av disse doktorgradsprogrammene (Formations doctorales en architecture,2005). Det virker som om den pragmatiske holdningen, slik Gillies beskrev den for 20 år siden, i dag er i ferd med å få et stadig sterkere fotfeste i Europa. I den konkluderende del av den franske publikasjonen understrekes det at arkitekturforskningen ikke passer naturlig inn i noen av de tradisjonelle akademiske disipliner, selv ved de institusjoner der arkitekturskoler representerer eget felt ved høyere utdanningsinstitusjoner. En av hovedgrunnene til dette er problemer med å oppnå enighet om hva som konstituerer kvalitet på denne type forskning. Arkitektur som forskningsfelt må oppfattes i følge publikasjonen som ennå ikke etablert og det mangler vesentlige, grunnleggende resultater som kan fungere som modeller for fullverdig arkitekturforskning og dermed bidra til å definere dens identitet. Det kan noteres en sterk tendens til å anerkjenne arkitekturpraksis “per se” som arkitekturforskning (et standpunkt som Gillies kalte liberalt). Det er viktig å holde fast ved at forskning på doktorgradnivå skal bygge på forskerutdanning og at den blir arena for forskningsproduksjon i mer eller mindre tradisjonell betydning av begrepet.

Mens problemer med å evaluere arkitekturforskning er av stor betydning for relasjonen mellom arkitekturforskning og den akademiske verden, er problemer med relevans av størst betydning for dens relasjon med praksis. Unge arkitekturforskere finner oftest jobber som er mest relevant i forhold til deres kvalifikasjoner i det arkitekturfaglige academia og i forskningsinstitutter. Dog noteres det tegn på at arbeidsmarkedet for deres kompetanse blir stadig større. Dette arbeidsmarkedet inkluderer stadig flere eiendomsfirmaer, entreprønerfirmaer, byplan- og arkitektkontorer. På de sistnevnte observeres stadig flere forsøk på å artikulere hva arkitekturekspertise går ut på og hvordan arkitekter tenker.

Det ser ut til at det er en ny forståelse av behovet for organisert refleksjon i praksis og for dybdesstudier av praksis, noe som, forhåpentligvis, kan føre til en bedre praksis (Formations doctorales en architecture,2005:67). Disse synspunkter som kommer fra praksisverdenen korresponderer med den tidligere nevnte pragmatiske holdningen til forskning, slik den ble formulert av Gillies.

Noen institusjonelle aspekter ved doktorgrader – eksempler fra Storbritannia

I 1997 publiserte UK Council for Graduate Education en rapport "Practice-based Doctorates in Creative and Performing Arts and Design". Publikasjonen ble laget av en komité som ble ledet av Christopher Frayling, den gang rektor for Royal College of Art i London. De andre medlemmene i komitéen var også prominente innen fagfeltet og i det britiske systemet for høyere utdanning. I publikasjonen diskuteres praksis-baserte doktorgrader m.h.t. deres innhold, form, gjennomføring og evaluering. Rapporten er basert på en bred nasjonal studie der 116 institusjoner, alle medlemmer av UK Council of Graduate Education, ble spurt om egne doktorgradssystemer. Nitti institusjoner responderte. Studien viste at det var mer enn halvparten av dem som allerede hadde tildelt praksis-baserte doktorgrader (Practice-based Doctorates...,1997:9). Rapporten understreket at det var et voksende volum på doktorgradsrelatert forskning, særlig i humaniora, som ikke kunne anerkjennes innen definisjonen for "tradisjonell vitenskap". Også i naturvitenskaper forekom det flere PhD prosjekter som bestred hva som i kravspesifikasjoner oppgis å være normen for forskerutdanning. Rapporten framsetter at det allerede eksisterer et "continuum from scientific research to creative practice" (Practice-based Doctorates...,1997:20). Dette "statement" synes å være grunnleggende for diskusjoner omkring doktorgradsrelaterte arkitekturforskning.

Rapporten identifiserer tre kriterier som doktorgrader må oppfylle:

- "Det innleverte arbeid skal kunne anerkjennes som et synlig *bidrag til kunnskap og forståelse* av feltet (ene) den aktuelle forskning foregår innen (...),
- Doktoranden skal demonstrere kritisk kunnskap av forskningsmetoder som er adekvate til studiefeltet (...),
- Resultatet av forskningsarbeidet skal innleveres og det skal danne grunnlag for muntlig eksaminering ved relevante sensorer " (...) (Practice-based Doctorates...,1997:11,12).

Studien til Frayling og hans arbeidsgruppe viste at det var en bred konsensus ved de undersøkte institusjonene m.h.t. de kriterier som skulle posisjonere praksis-baserte doktorgrader i forhold til de tradisjonelle, akademiske.

- Forskningsarbeidet skal være foretatt som en del av et formelt registrert dr.program
- Det innleverte forskningsresultat skal suppleres med en fast dokumentasjon av de(t) kreative arbeid(er),
- Det kreative arbeidet skal settes inn i en relevant teoretisk, historisk, kritisk og visuell kontekst,
- Det skal foreligge en skriftlig avhandling
- Volumet på den skriftlige avhandlingen skal normalt være mellom 30.000 og 40.000 ord,
- Unntatt musikkkomposisjoner,
- Resultatet av forskningsarbeidet skal utgjøre et selvstendig og originalt bidrag til kunnskap,
- Doktorgradsprosessen skal avsluttes med en muntlig eksamen,
- Den skriftlige avhandlingen og det kreative arbeidet skal være av lik, eller tilnærmet lik betydning (unntatt når det gjelder musikkkomposisjon)" (Practice-based Doctorates...,1997:15).

Rapporten hevder at begrepet "profesjonsdoktorgrad" (Professional Doctorate) allerede har blitt introdusert ved University of East London. Disse doktorgradene ble beskrevet som likeverdige med de tradisjonelle, akademiske PhD gradene, noe som fremprovoserte en heftig debatt. Personlig utvikling for å styrke profesjonen (doktoranden tilhører) er definert som målsetting for disse doktorgradene.

Profesjonsdoktorgrader tilbys ved Bartlett School of Architecture i London og ved flere akademiske læresteder i UK.

Christopher Frayling holdt en forelesning ved Kunsthøgskolen i Oslo i february 2002. Han beskrev da det britiske system for høyere utdanning som meget inkluderende, i det dette systemet åpner for tre typer for forskning i kunst og design fagene. Disse er: den tradisjonelle forskning "av" kunst og design ("into" art and design), forskning "gjennom" kunst og design ("through" art and design) via praksis-baserte doktorgrader, og ikke minst, kunst og design per se som forskning, dvs. forskning "for" kunst og design ("for" art and design).

De nye kunst- og design-doktorgrader synes ennå ikke å bli anerkjent av akademien. Frayling beskrev hva han opplevde under et møte i et rektorkollegium: "Jeg snakket om den voksende, nye kultur i kunst, design og de utøvende fag, da en herre ved siden av meg – en fra de eldre universiteter, dvs. de som ble etablert før 1967, - mumlet 'problemet med dagens høyere utdanning er det høye antall av Mickey Mouse grader'. Hadde det ikke vært for forskning "av" kunst og design – de som er tradisjonelt akademisk anerkjent - , da kunne den nyutvikling i kunst- og designrelatert forskning ikke telle som forskning i det hele tatt" (Frayling, 1998:1). Denne kommentaren synes å ha sprunget ut av samme attityde til forskning i praktisk-estetiske felt som Gillies refererte til , da han kalte denne type forskning for "det klønete halvveis-hus".

Oppsummering av resultater fra den første synsvinkelen

på de tradisjonelle "tenkelige" doktorgrader, de "nesten tenkelige" doktorgrader, og de nye, "utenkelige" doktorgrader

Dokortittel som en forskningsgrad har en mye kortere tradisjon enn selve universitetshistorien i vesten. I det kontinentale Europa ble den etablert tidlig på 1800-tallet, mens den ble tatt i bruk i den anglo-saksiske verden først ved slutten av dette århundret. Målsettingen med og formatet på doktorgraden, selv om den varierte en del mellom diverse land, har vært forbausende stabil inntil de siste 10-15 år. Siden den tid har endringer forekommet både når det gjelder prosessen og produktet på doktorarbeide. Nye og andre former for doktorgrader har utviklet seg.

Doktorgrader i arkitektur begynte å komme mye senere enn i de tradisjonelle akademiske disiplinene. I 1960-årene etablerte noen ledende arkitektskoler i USA de første doktorprogrammer. Målsettingen med dem var å sikre høykvalifiserte akademiske lærere til avanserte profesjonsstudier som arkitektur. Den ledende idé for å etablere disse dr.programmene var et kunnskapskonsept som ble oppfattet som grunnleggende i arkitektur, nemlig "trekløveren" historie, teori og fagkritikk. Den senere utvikling i doktorprogrammer i USA viste en sterkere interesse i interdisiplinær forskning som sitt kunnskapskonsept. Samtidig ble det i disse dr.programmene ivaretatt en sterkere relasjon mellom forskning og arkitekturfaglig praksis. Mer enn førti år siden etablering av de første doktorprogrammene i arkitektur har to standpunkter krystallisert seg. Det ene er at doktorgrader i arkitektur skulle være mer sosialt og politisk engasjert og at de skulle komme i "dialog" med andre kunnskapsdisipliner. Det andre standpunkt er at doktorgrader i arkitektur skulle styrke arkitekturens autonomi og at de ikke skulle beskjeftige seg med emner som ikke direkte angår arkitektur.

Lignende diskusjoner som disse angående arkitekturforskning, ble notert i andre kreative og utøvende felt helt siden 1980-årene. Tre holdninger til forskning i disse feltene ble definert som konservativ, pragmatisk og liberal. En antagelse ble gjort at den pragmatiske holdning kan oppfattes som korresponderende med den "dialogiske tråden", slik den ble diskutert i USA, mens den "liberale tråden" synes å korrespondere med den "autonome tråden" i disse diskusjonene. En fersk fransk oversikt over en rekke veietablerte europeiske doktorprogrammer i arkitektur viste at noen av dem sto for det dialogiske standpunkt m.h.t. andre virksomheter og felt enn arkitektur, mens andre baserte seg på det autonome standpunkt m.h.t. arkitekturforskning.

I Storbritannia har praksis-baserte doktorgrader allerede etablert seg. Dette m.h.t. både på konsepter og institusjonelle rammeverk. Det virker som om det var en konsensus m.h.t. hva som konstituerer kjernen i doktorgrader i de enkelte doktorarbeider. Det britiske doktorgradssystem i praksis-estetiske felt er ganske inkluderende i sine holdninger til diverse typer forskning: den tradisjonelle forskning "av" ("into") kunst og design, forskning "gjennom" ("through") kunst og design og forskning "for" ("for") kunst og design. I dette generelt inkluderende klima, får de tradisjonelle, "tenkelige" doktorgrader mest anerkjennelse i det akademiske miljø. De "nye" doktorgrader, som er et forsøk på å bli akseptert både av akademien og av praksisverden, synes ikke å være helt godtatt av det førstnevnte. Det er fremdeles ikke klart om det er tilfelle m.h.t. det sistnevnte. Den tredje kategori av doktorgrader, de som kunne bli kalt "ekvivalentgrader" til doktorgrader, de som baserer seg på et kunnskapsstandpunkt at kunst- eller designfaglig produksjon er forskning *per se*, har fremdeles oftest status som "utenkelige" doktorgrader. Men, mens de ennå ikke hører hjemme som "rent" akademiske produkter, så ser det ut til at de vinner en stadig voksende interesse blant praktikere.

2. DEN ANDRE SYNSVINKEL

EN MIKROSTUDIE AV DOKTORGRADSPROGRAMMET VED ARKITEKTUR- OG DESIGNHØGSKOLEN I OSLO 1990 – 2005

I det følgende blir det gjort et forsøk på en mikrostudie, noe Burgess mener er nødvendig for forskning i postgradual undervisning (Burgess, 1997). Doktorgradsprogrammet som ble tilbudt søkere fra diverse praktisk-estetiske fag, hovedsakelig arkitektur, blir her anvendt som en case studie. Denne del av artikkelen skal gi en skissemessig oversikt over: programmets historie, karakter og målsettinger med PhD, erfaringer fra noen lærere som underviste der og potensialet for videre utvikling i lys av eksterne og interne påvirkninger. Det ovennevnte innhold blir beskrevet med utgangspunkt i en rekke numre av Arkitektur- og designhøgskolens eget tidsskrift, *Research Magazine*.

Mikrostudien

Dagens Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo (AHO) ble etablert i 1945 som et *ad hoc* tiltak for de arkitektstudenter som fikk sine studier avbrutt under den andre verdenskrig. I 1969 fikk institusjonen status som en arkitektthøgskole med et eksternt styre som ble utnevnt av det daværende Kirke- og undervisningsdepartement. I 1983 ble denne statusen høynet til et autonomt akademisk lærested på linje med landets fire universiteter. I 1996 fusjonerte daværende Arkitektthøgskolen i Oslo med Institutt for industridesign som opprinnelig tilhørte Statens håndverks- og industriskole (den sistnevnte danner i dag en del av Kunsthøgskolen i Oslo). AHO har tradisjonelt verdsatt arkitekturfaglig praksis som hovedgrunnlag for profesjonell og pedagogisk kompetanse. Høgskolens status som en akademisk institusjon krevde at den hadde eget doktorgradsprogram på linje med andre akademiske institusjoner i landet.

Forskning, med få unntak, var i begynnelsen av 1990-årene et ganske nytt fenomen ved høgskolen. AHO hadde siden 1981 retten til å tildele en dr.ing. grad, men doktorgradsstudier var mer eller mindre ikke-eksisterende inntil 1992. Et eget doktorgradsprogram som ble etablert nettopp i 1992, ble basert på landets første doktorgradsreglement. Programmet var opprinnelig rettet mot arkitekter, men fagfolk fra andre praktisk-estetiske felter som landskapsarkitektur, objekt-design, urbandesign osv. ble tatt opp til doktorstudier f.o.m. 1995. Siden den gang har doktorprogrammet spilt en aktiv rolle som et sentrum for disse fagfeltene innen det nasjonale forskerutdanningssystemet kalt Norgesnett. Profilen på doktorprogrammet har vært sterkt preget av at doktorandene tilhørte diverse designfag og at deres prosjekter hadde sitt utgangspunkt i deres erfaringer fra praksis.

Research Magazine No1

Tidsskriftet *Research Magazine* har vært et "reisefølge" for denne utviklingen av doktorgradsprogrammet. Det har dokumentert debatten i og omkring arkitektur- og designforskning i sin institusjonstilknyttede, skandinaviske og internasjonale kontekst. Det har også drøftet prinsippene bak innholdet av og strukturen på doktorutdanningens studieopplegg. Det første nummeret av *Research Magazine*, publisert i 1991, oppsummerte forberedelsene til oppstarten på doktorgradsprogrammet (Dunin-Woyseth, 1991). Det rapporterte bredt fra en serie med seminarer. Målsettingen var å stimulere en intern debatt ved AHO om arkitekturforskning, om reflekterende praksis og om nye, innovative arkitekturarbeider så vel som relasjonen mellom dem for å utvikle en fagrelevant akademisk diskurs. De vitenskapelig ansatte ved høgskolen presenterte og diskuterte sine egne arbeider som et grunnlag for å kartlegge institusjonens aktuelle kompetanse og de ansattes intensjoner for å mestre eller utvikle den.

I årene 1991-1992 pågikk en intensiv debatt for å definere et studieopplegg (doctoral curriculum) for det første kull doktorkandidater som skulle starte studiet i høst 1992. På det nasjonale nivå inkluderte debatten de to norske arkitektskolene, den ene i Oslo, og den annen i Trondheim. På samme tid ble en bredere debatt satt i gang blant en rekke nordiske arkitektskoler, noe som har fortsatt og resultert i flere felles doktorgradskurs.

Det andre nummer i *Research Magazine* kom i 1995 og beskrev samt drøftet det første studieopplegget som ble gjennomført i løpet av tre semestre 1992-1993 (Dunin-Woyseth og Amundsen,1995). Nummeret fokuserte på kunnskapsaspektet i arkitektur, med særlig vekt på arkitekturteori.

Ut fra et 15 års perspektiv synes det klart at studieopplegget for den organiserte forskerutdanningen avspeilet forskningsmiljøet ved høyskolen og dets intensjon om å legitimere fagets teori som hovedkilden til fagets intellektuelle identitet. Dette er sammenfallende med andre akademiske disipliner der teorien konstituerer selve kjernen i doktorstudiene. Temaet disiplinær identitet for designprofesjoner ble bredt diskutert i europeisk kontekst (for eksempel under konferansen *Doctorates in Design and Architecture* som ble holdt i Delft i 1996). Arkitektskolen i Oslo tok initiativ til å fortsette denne debatten ved å organisere en ny akademisk begivenhet. Dette resulterte i et EAAE (European Association of Architectural Education) symposium som ble holdt i Ascona, Sveits, i 1997. De inviterte bidragsytere ble rekruttert fra et internasjonalt miljø av prominente arkitekturteoretikere.

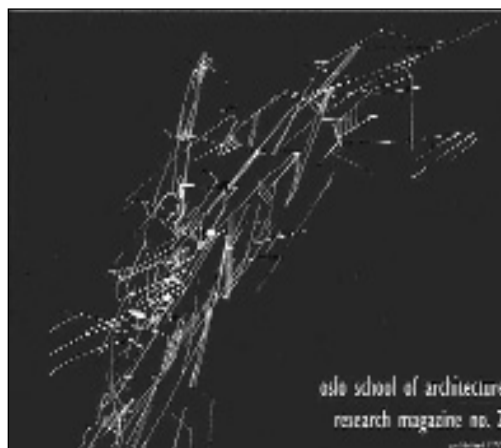
"The proceedings" / en publikasjon fra symposiet danner Nummer 3 i *Research Magazine* -serien og Nummer 2 i EAAE Workshops, samt et nummer i en sveitsisk akademisk tidsskriftsserie *Comportements* (Dunin-Woyseth and Noschis,1998).

De innleverte bidragene fra symposiet kommuniserer en bred konsensus om at kunnskapsgrunnlag, oppfattet som en intellektuell identitet av et fagfelt, er annerledes i designprofesjoner enn i de fleste akademiske disipliner. Mens de sistnevnte er sterkt avhengig av sin teori for å bli veiledet i å produsere ny kunnskap gjennom høykvalitet forskning, så er teorirollen annerledes for designprofesjonene, både med hensyn til ekspertiserettet praksis og forskningspraksis. Linn Mo, en amerikansk-norsk forsker, sier om denne relasjonen:

"I designprofesjoner og i sosiale praksiser som business administration eller sosialt arbeid, tjener teorien mer for inspirasjon, samling av tips og godt råd, rammeverk for tenkning, eller metoder for analyse, men ikke som anbefaling av konkrete løsninger. Teorien er ment som et bidrag til profesjonens fagkritikk, og må stadig justeres, når den brukes" (Mo, 2001:154).

"Arkitekter prøver også å utvikle teori på et høyere nivå, en slags meta-forståelse som er ment å lede til bedre teorier for praksis. Disse er teorier om disiplinen selv, refleksjoner om hva den står for, hvilke retninger den er på vei til(...)" (Mo,2001:154).

No 4 i *Research Magazine* – serien ble publisert i 2001. Uten å ha ambisjoner om å teoretisere på et høyere abstraksjonsnivå er det et forsøk på å drøfte prinsipper for å etablere en "making discipline": å formulere noen refleksjoner om hva en slik disiplin kunne stå for, hvilke retninger den kunne gå i og hvilke kriterier som skulle fastlegge dens akademiske standarder. Dette nummeret fikk tittel "Towards a Disciplinary Identity of the Making Professions: The Oslo Millennium Reader" (Dunin-Woyseth and Michl,2001). Det fjerde nummeret i *Research Magazine* legger vekt på en mer bevisst prosess i å etablere akademiske standarder i "making profesjoner". Problemer med "godt håndverk" i praktisk-estetiske felt har vært internasjonalt diskutert i flere år av teore-

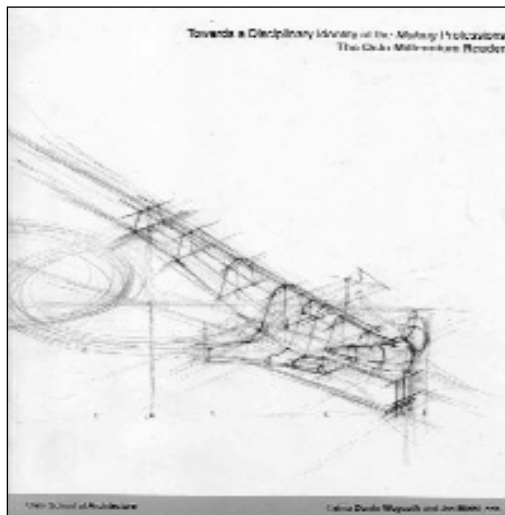

Research Magazine No2

Research Magazine No3

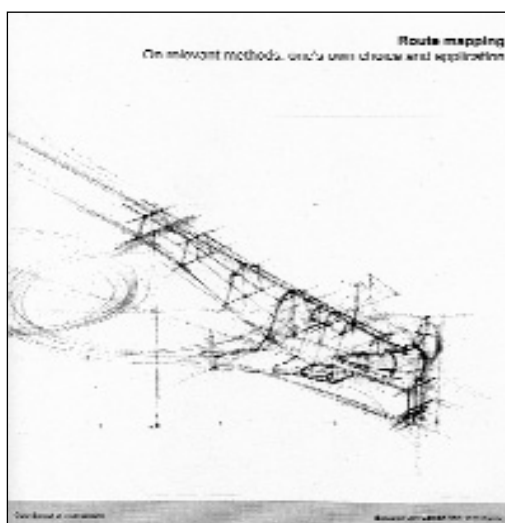

fokusert på metode så vel som på innhold og produkt. Det sentrale her er 'kritisk kjennskap til forskningsmetoder'. En ting som doktorgradsforordningene har til felles er betingelsen at for å bli tildelt en doktorgrad skal kandidaten være klar over og presentere en "route map" / veien vedkommende har gått for å ha kommet frem til de resultater som er beskrevet i avhandlingen. Den tekniske termen for dette er forskningsmetode" (Frayling,2002).

Tidsskriftsserien No5 er markert forskjellig fra de tidligere numrene. Det utgjorde i sin tid en gruppeoppgave for 10 doktorgradsstudenter ved AHO. Tittelen på oppgaven var *Route Mapping: On Relevant Methods, One's Own Choice and Application*, og dens målsetting var å styrke doktorandenes bevissthet omkring kriteriet å klargjøre og presentere sin "route mapping" / veien som ble gått i eget doktorgradsprosjekt.

Siden 1992 har et nettverk for samarbeide mellom en rekke arkitekturskoler i Norden hatt som en målsetting å profesjonalisere forskerutdanningen. Mellom 1999 og 2001 ble det gjennomført et nordisk forskerutdanningsprogram bestående av flere nasjonale kurs, kalt "Millennium Programme". I programmet deltok over 50 nordiske doktorgradsstudenter. Etter avslutningen konkluderte lærer-nettverket bak programmet at det daværende nivå på forskerutdanningen kunne gi muligheter for adekvat undervisning for det stadig voksende miljø av doktorander i arkitektur og design. Likevel syntes denne beredskap å gjelde for det meste den tradisjonelle disiplinære og interdisiplinære akademisk initierte forskning. Forskningsutdanningsnettverket besluttet at den neste fase i forskerutdannings samarbeidet skulle rettes mot å forberede unge forskere til å møte de voksende krav om nye typer av bredere forskningskompetanse, den som gjelder problem- og løsningsorienterte forskning. Et forskningskurs rettet mot den nye type forskerkompetanse ble arrangert, støttet av NorFA (Nordisk forskerakademi) i 2003.

tikere som Buchanan, Durling, Frayling, Friedman og andre. Christopher Frayling formulerte på følgende måte de kriterier som bør stilles overfor doktorgradstudenter ved innlevering av en doktoravhandling:

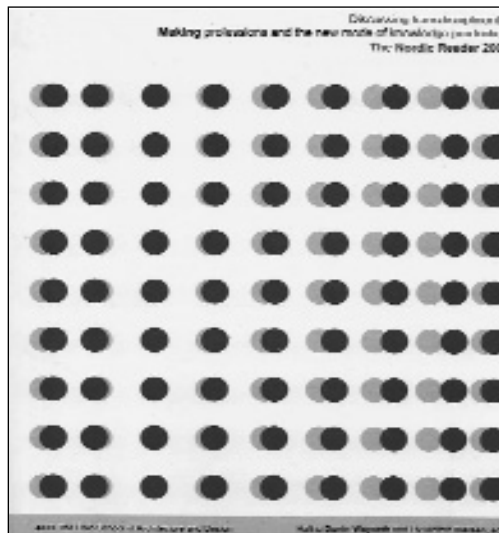
"De skal gi et gjenkjennelig og lett kommuniserbart bidrag til kunnskap og forståelse av det felt studiet gjelder. Doktorgradsstudenter skal demonstrere kritisk kjennskap til de forskningsmetoder som er aktuelle for deres studiefelt. Det sistnevnte krever at doktorgradskandidaten er kjent med et bredere spektrum av relevante metoder og vet når og på hvilket nivå å anvende dem; selv om avhandlingen dokumenterer beherskelse av kun en metode. En logisk konsekvens av dette prinsippet er at bidraget til kunnskap og forståelse kan være

Det sjette nummer i *Research Magazine* serien ble viet til Modus 1 og Modus 2 i kunnskapsproduksjon og det ble publisert under tittelen: "*Discussing Transdisciplinarity: Making Professions and the New Mode of Knowledge Production*". De velkjente definisjoner på Modus 1 og Modus 2 sier at Modus 1 er: "Et kompleks av idéer, metoder, verdier og normer som har utviklet seg til å kontrollere spredning av den Newtonske modellen for naturvitenskap til stadig flere forskningsfelt og som sikrer deres samsvar med hva som er oppfattet som solid vitenskapelig praksis", mens Modus 2 er "Kunnskapsproduksjon som er drevet i en kontekst av anvendelse og som er kjennetegnet av : transdisiplinæritet, heterogenitet; sosiale

hensyn og refleksivitet og kvalitetskontroll som vektlegger dens kontekst- og bruksavhengighet. Den har blitt til ut fra en parallell vekst blant kunnskapsprodusenter og et samfunn som bruker denne type kunnskap" (Gibbons et al,1996:167).

Bryan Lawson hyller Modus 2 som en ny form for en "praksis-forankret modell" for (i?) forskning, en modell som er under utvikling og som blir stadig viktigere. Lawson sier at Gibbons og hans medforfattere utskiller Modus 2 fra "... det tradisjonelle naturvitenskapelige syn på forskning. Gibbons-gruppen hevder at Modus 2 dreier seg mindre om å utvikle ny kunnskap og å finne årsaker til ting, men mer om å løse problemer og forutse mulige konsekvenser. Det er mindre rettet mot forskernes fagfeller og mer mot brukere; den utvikler konsensuell kunnskap heller enn regelbasert kunnskap og er mer praktisert i feltet av tverrfaglige grupper enn i laboratoriene til de fakulteter som tilhører det tradisjonelle disiplinbaserte akademiet. Design passer godt til denne beskrivelsen av Modus 2. Kanskje er vi bare forut for vår egen tid heller enn forsinket i utviklingen?" (Lawson,2002:114).

Den seneste utvikling ved AHO tyder på at lærerkollegiet ved høyskolen har anerkjent at det allerede fantes et "continuum from scientific research to creative practice" i diverse forskningsfelt, også i de tradisjonelle akademiske. Eksterne, internasjonale medlemmer i bedømmelseskomiteer for en del doktoravhandlinger, godkjente at forfatterne hadde integrert deler av sitt kreative arbeid i doktorprosjektet, ikke bare for å illustrere sitt resonnement, men også som en del av dette resonnementet. Den nye tradisjon å godkjenne den praksis-nære argumentering begynte ved AHO i 2004⁵. På denne måten har høyskolen introdusert en ny forskningspraksis "gjennom kunst og design", slik Frayling formulerte den.

Research Magazine No6

Oppsummering av resultater fra den andre synsvinkelen

Hvordan tiden har formet doktorgrader i arkitektur og design og hvordan den har endret deres status fra "utenkelige" til "tenkelige".

En rekke spørsmål bør først stilles for å oppsummere hvilken lærdom som kan trekkes ut av en mikrostudie omkring doktorprogrammet ved Arkitektur- og designhøyskolen i Oslo. Hva slags endringer har inntruffet m.h.t. holdninger, tilnærminger og standpunkter i forskningsmiljøet rundt doktorprogrammet ved AHO? Hvordan har disse endringene påvirket kvalitetsstandarder m.h.t. treningsprosessen og resultatene av denne prosessen? Hvordan har diverse interne og eksterne påvirkninger formet standpunkter til hva som ble oppfattet som "tenkelige" og "utenkelige" doktorgrader?

Arkitekturhistorie og -teori var opprinnelig oppfattet som et adekvat kunnskapsgrunnlag for den organiserte forskerutdanningen. Dette fordi de første doktorandkullene var arkitekter og fordi et slikt standpunkt lignet på lignende standpunkt i de tradisjonelle akademiske disiplinene og dermed "legitimerte" kunnskapsgrunnlaget for AHOs doktorprogram i det norske universitetssystemet. Med de senere kull doktorander som hadde bakgrunn i andre praktisk-estetiske fag vokste det opp et behov for å bygge en felles intellektuell praksis. Dette ble gjort ved å utvide studieopplegget (curriculum) til å inkludere historie og teori i disse andre praktisk-estetiske fagene. Videre ble historie og teori supplert med fagenes fagkritikk som det tredje hovedkomponent i "identitetsplattformen" og det av komponentene som var sterkest knyttet til fagenes praksis (Dunin-Woyseth,2005:154).

Bevissthet om designpraksis som en felles referanse med en klar innvirkning på designeres forskning er blitt en ny felles erkjennelse for doktorandene fra diverse praktisk-estetiske fag. Videre er det blitt klart at teoretiske rammeverk spiller en annen rolle i designforskning enn i de tradisjonelle akademiske disiplinene. Denne erkjennelse har bidratt til at det pedagogiske studieopplegg (the doctoral curriculum) ble mer fokusert mot "trening i forskningspraksis", enn som tidligere, "læring om forskningspraksis". Dette fordi forskning er blitt oppfattet som praksis i å forske.

De stadig voksende krav overfor doktorkandidater til å arbeide mer eksplisitt og argumentere for en valgt tilnæringsmåte / forskningsmetode i eget forskningsprosjekt krevde at studieopplegget ble styrket med en introduksjon til diverse forskningsstrategier og -metoder. En bred skandinavisk debatt ble initiert av et forskningsprogram, dsk. "Millennium Program". Et viktig moment i denne debatten var hvordan introdusere Modus 1 og Modus 2 problematikken til de nye kull doktorkandidater. Noen designteoretikere synes at Modus 2, en ny modus i kunnskapsproduksjon, åpner for en mer holistisk utnyttelse av det forskningspotensial som er iboende i design.

Noen doktoravhandlinger fra den senere tid kunne vært posisjonert innen et "continuum from scientific research to creative practice" ("en kontinuerlig flyt mellom vitenskapelig forskning og kreativ praksis"). De norske doktorgradsfor skrifter anerkjenner formelt ikke at doktorkandidatens egen kreative praksis skal integreres i doktoravhandlingen som akademisk argumentasjon. Anerkjennelsen av den type forskning i design ved AHO av de bedømmelseskomitéer som ble formelt utnevnt av høgskolen ut fra et internasjonalt toppskikt- tilhørende eksperter har åpnet for den nye type forskning, dvs. innenfor ovenfor nevnte "continuum". Når man ser tilbake på perioden 1990 – 2005, dvs. siden de organiserte doktorgradsstudiene ble utviklet og senere etablert ved AHO og til den senere tid, bør man kunne erkjenne at det som ble tidligere ble oppfattet som "utenkelig", bare noen år siden, er blitt akseptert som "tenkelig" for en kort tid siden.

3. DEN TREDJE SYNSVINKEL

BOLOGNA-BERLIN PROSESSEN OG DOKTORGRADSSTUDIER I ARKITEKTUR OG DESIGN

De europeiske ministrer som er ansvarlige for høyere utdanning i alle de land som deltar i Bologna- prosessen bestemte å anerkjenne doktorgradsstudier som en spesielt viktig målsetting for Bologna-prosessen under et møte som ble holdt i Berlin i september 2003. Doktorgradsstudier / forskerutdanningen er blitt anerkjent som det tredje, høyeste nivået i høyere utdanning, etter bachelor og master gradene.

Ministrene var klar over behovet for å knytte nærmere forbindelser mellom EHEA (European Research Area / Europeisk område for forskning, noe som i praksis ville kreve en sterkere integrering mellom høyere utdanning og forskning i Europa. Derfor utvidet de begrepet "høyere utdanning" til også å inkludere dsk. tredje nivået, nemlig forskerutdanningen, på linje med bachelor og master studiene, innen Bologna-prosessen. Ministrene understreker betydningen av forskning og forskerutdanning samt av større vekt på interdisiplinæritet for å opprettholde og styrke konkurransedyktighet til den europeiske høyere utdanning i en mer generell sammenheng.

...Ministrene anmodet institusjoner som er ansvarlige for høyere utdanning, om å styrke rollen og anvendeligheten av den forskning som retter seg mot den teknologiske, sosiale og kulturelle utvikling samt mot samfunnsbehovene⁶.

I september 2003 ga ministrene uttrykk for behov for å definere et overordnet rammeverk for kvalifikasjoner for EHEA. "Ministrer oppmuntrer medlemsstatene til å utarbeide et rammeverk for sammenfallende kvalifikasjoner innenfor deres systemer, kompetanser og profiler for høyere utdanning. De skal også utarbeide et overordnet rammeverk for kvalifikasjoner for European Higher Education Area"⁷.

"Dublin Descriptors" / "Dublin veilederen"

I tiden som fulgte etter Berlin-konferansen har et viktig arbeid blitt gjort for å integrere det tredje undervisningsnivået, doktorstudiene, i et helhetlig konsept av høyere utdanning i Europa. En arbeidsgruppe, kalt The Joint Quality Initiative Group, formulerte de såkalte "Dublin descriptors" for gradene bachelor og master og la dem frem i mars 2002. I et møte 23. mars 2004 foreslo denne gruppen et sett med kvalifikasjonskrav for det tredje, doktorgradsnivået, i høyere utdanning. Disse kvalifikasjonskravene ble definert ved hjelp av fem komponenter: evner til å produsere kunnskap og forståelse, til å anvende kunnskap og forståelse, til å evaluere, til å kommunisere, og endelig, evner til å lære selv⁸.

Kvalifikasjoner som dokumenterer fullføring av det tredje undervisningsnivået, doktorstudiene, skulle i følge "Dublin descriptors" tilkjennes doktorander som: *har demonstrert systematisk forståelse av et studiefelt og beherskelse av forskningsferdigheter og -metoder som er knyttet til dette feltet.*

For arkitektur og design ville dette kriteriet bety at doktorprogrammer klart skulle definere disse fagene som autonome studiefelt og de skulle introdusere til doktorandene en oversikt over de metoder som blir brukt i disse studiefeltene.

Videre, et pedagogisk rammeverk innen slike doktorprogrammer skulle sikre adekvat skoling for å beherske den nødvendige kompetanse innen disse.

For å dokumentere evnen til å unnfange, designe, implementere og tilpasse en substansiell forskningsprosess med akademisk integritet, bør resultatene av denne forskningen oppnå et kvalitetsnivå som tilsvarer de akademiske standarder i arkitektur og design. Men som det ble påpekt tidligere i denne artikkelen, finnes det diverse holdninger til hva som er eller burde være en forskningsprosess i arkitektur og design. Disse tilnærmingene ble benevnt som konservativ, pragmatisk og liberal. Med hensyn til akademisk integritet burde doktorander bli introdusert til den rådende forskningsetikk parallelt med at de skal introduseres til forskningspraksis.

Det blir forventet av en doktorand i arkitektur og design å ha gjort et bidrag gjennom original forskning som utvider kunnskapsgrenser ved å ha utviklet et substansielt stykke arbeid, der noen av dem vil oppnå et nivå som skal åpne for nasjonal og internasjonal publisering. Dette kriteriet er åpent for diverse interpretasjoner av hva som konstituerer arkitekturfaglig kunnskap og hva som er et substansielt stykke arbeid i konteksten av denne kunnskapen. Kriteriet stiller krav om publisierbar kunnskap, noe som i arkitektur og design ikke er entydig. Internasjonalt finnes det ganske få akademiske tidsskrifter med eget fagfellelvurderingssystem som "teller" i akademisk sammenheng. De profesjonsrettede tidsskrifter inkluderer meget sjelden arkitekturforskning i sitt interessespektrum.

Kriteriet evnen til kritisk analyse, evaluering og syntese av nye og komplekse idéer kan igjen bli fortolket på forskjellig vis og i forhold til de ulike holdninger til arkitektur- og designforskning og til de tre typer forskning som Frayling kalte "into", "through" og "for" arkitektur og design.

Kravet om å kommunisere til sine fagfeller, til et bredere forskningsmiljø og til samfunnet generelt om sine spesielle kunnskapsområder ville kreve at doktorgradsprogrammer skulle bygge på en dialogisk posisjonering m.h.t. arkitektur og design både som et faglig ekspertisefelt og et studiefelt. Dette står i motsetning til en autonom posisjonering der forskningsresultatene for det meste kun skulle deles med sine fagfeller.

Kravet om at doktorander skal fremme, innen sin akademiske og profesjonelle kontekst, de teknologiske, sosiale og kulturelle nyvinninger i det kunnskapsbaserte samfunn, synes å åpne for diverse typer arkitektur- og designforskning. Dette kriteriet kan fremme mangfold i tilnærminger til doktorgradsrelatert forskning og virke som en drivkraft i å engasjere seg i teknologisk, sosial og kulturell utvikling.

"Dublin Descriptors" foreslår et inkluderende forskningskonsept: "Ordet 'forskning' er brukt her for å dekke et bredt mangfold av tilnæringsmåter til doktorgradsrelatert forskning, alt avhengig av konteksten av det enkelte studiefelt. Ordet "forskning" er anvendt på en inkluderende måte for å gi plass til diverse aktiviteter som fremmer originalt og innovativt arbeid innen et bredt spektrum av akademiske, profesjonelle og teknologiske felt, med humaniora og andre tradisjonelle disipliner samt utøvende og kreative kunstarter. Ordet er ikke brukt på en begrensende eller restriktiv måte, eller der det kun er snakk om den tradisjonelle 'vitenskapelige metode'".

Som tidligere drøftet i denne teksten åpner dette inkluderende forskningskonseptet for diverse former av doktorgrader. Det synes som om noen prominente grupperinger innen det internasjonale forskningsmiljø, som representert av forfatterne bak "Dublin Descriptors", i dag kunne være mer tilbøyelige til å godkjenne som "tenkelige" de doktorgradskonsepter som bare for noen år siden ble oppfattet som "utenkelige".

Oppsummering av drøftinger under den tredje synsvinkel

Et påtrengende behov for videre diskusjon om doktorgrader i arkitektur og design.

Den tidligere gjennomførte drøfting av policies m.h.t. Bologna-Berlin prosessen varslar en grunnleggende endring i doktorgraders betydning. Fra å ha vært en slags elitistisk, heller individknyttet innsats av et menneskes intellektuelle utvikling på et høyt nivå, er doktorgraden blitt gitt en strategisk rolle i den europeiske transformasjonsprosessen i retning av det såkalte kunnskapssamfunnet. Målsettingen til organisert forskerutdanning er å sikre en sterkere profesjonalisme og effektivitet

m.h.t. doktorstudier. Det er en klart uttrykt intensjon i Bologna-Berlin Communiqué at alle typer doktorstudier skal forberede sine doktorander til å kunne arbeide i interdisiplinære kontekster.

Dette ble formulert med håp om, og med forventninger, til at den europeiske høyere utdannelsen skal bli globalt konkurransedyktig, likeså at den skal støtte den kunnskapsintensive europeiske økonomi. "Dublin Descriptors" er et av de tidligste skritt i retning av å implementere policies i Bologna-Berlin prosessen. Dokumentets kriterier for hva doktoravhandlinger må oppfylle er blitt diskutert i lys av de emner som ble drøftet tidligere i denne artikkelen (synsvinkel 1 og 2). Den strategiske karakteren på Bologna- og Bologna-Berlin prosessene krever en bred og intensiv debatt omkring doktorgrader i arkitektur og design, med en større forståelse for at det haster og må prioriteres enn hva som hittil har vært tilfelle. En slik debatt burde inkludere både noen generelle problemstillinger som for eksempel de ang. kunnskapsproblematikken i arkitektur og design, og andre, mer spesifikke, som de som gjelder didaktisk implementering av forskningspedagogikk i skolering av arkitektur- og designforskere. Det inkluderende forskningskonseptet, slik det ble formulert i "Dublin Descriptors", åpner for utforskning av grenser for hva som konstituerer, eller burde konstituere kriterier for "det tenkelige" m.h.t. doktorgrader i arkitektur og design.

4. "SAMMENFLETNING" AV DE TRE SYNSVINKLER

Denne artikkelen har drøftet de "tenkelige" og de "utenkelige" doktorgrader i arkitektur og design ved å ha anlagt tre synsvinkler:

Den første synsvinkelen har hatt til hensikt å skissere bakgrunnen i doktorgradstradisjonen og å påpeke de siste endringene i doktorgradskonseptet.

Spesiell vekt er lagt på doktorgrader i arkitektur og på hvordan deres korte historie kan ha påvirkning på utvikling i fremtidens arkitektfaglige akademier.

Doktorgrader i arkitektur er drøftet i en bredere kontekst av diskusjoner om forskning i andre praktisk-estetiske felter. Videre er det påpekt hvordan det tradisjonelle akademias varierende attityder til forskning i disse feltene kan påvirke hva som skal oppfattes som "tenkelige" og "utenkelige" doktorgrader, avhengig av hvem som vurderer resultatene av denne forskningen.

Den andre synsvinkelen bygger på en mikrostudie av et spesielt doktorgradsprogram, dvs. doktorgradsprogrammet ved Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo. Denne synsvinkelen har fokusert på historien, karakteren og målsettingene med PhD, de involverte læreres erfaringer på dette doktorprogrammet og på muligheter for å utvikle programmet som følge av de eksterne og interne påvirkninger og skiftende oppfatninger av hva som er / burde være "tenkelige" og "utenkelige" doktorgrader. Den siste utviklingen har vært en anerkjennelse, som akademisk akseptable, av noen doktoravhandlinger som inkluderte kandidatens eget kreative arbeid som del av argumenteringen i avhandlingene. Bedømmelseskomitéene som enstemmig godkjente disse avhandlingene representerte toppnivået i de internasjonale forskningsmiljøer m.h.t. de skapende og utøvende fag, og av den grunn synes deres anerkjennelse av de nye typer doktorgrader å ha hatt påvirkning på det interne forskningsmiljøet ved høgskolen.

Til slutt er det introdusert en **tredje synsvinkel** på et meta-nivå. Denne synsvinkelen tar opp de eksterne påvirkninger som utøves av de europeiske policies m.h.t. til doktorgrader. Disse føringene er formulert mer generelt i noen sentrale dokumenter m.h.t. Bologna-Berlin prosessen og, på et mer implementerende nivå, av "Dublin Descriptors". Disse føringene er drøftet i forhold til doktorgrader i arkitektur og design, noe som fører til en antagelse av at det er på vei et mer positivt, støttende klima i Europa for å utvikle diverse former for doktorgrader innen en bred ramme av "tenkelige" og "utenkelige" doktorgrader. En slik utvikling bør oppfattes som lovende for arkitektur og design både som ekspertisefelter og som studiefelter med egen identitet.

AUTHOR

Halina Dunin-Woyseth

Sivilarkitekt MNAL, Professor Dr. techn.
Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo/
Sint-Lucas School of Architecture, Brussels
halina.dunin-woyseth@aho.no

Halina Dunin-Woyseth var ansvarlig for etableringen av dr-programmet ved Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo og har ledet dette programområdet siden 1990. Fra og med 2006 har hun bidratt til å bygge opp et eksperimentelt dr-program for europeiske arkitekter og designere ved Sint-Lucas School of Architecture i Bryssel. Hun har vært involvert i en rekke nordiske og europeiske evalueringsprosjekter innen arkitektur-, kunst, design og planleggingsforskning.

NOTES

¹ Denne artikkelen har sin opprinnelse i et introduserende foredrag til en internasjonal forskningskonferanse ved Sint-Lucas School of Architecture, "The Unthinkable Doctorate", Bryssel, i april 2005. Foredraget ble omformulert til en skriftlig versjon som av arrangørene ble inkludert i konferansens "Proceedings" i 2007. Det var meget få nordiske deltagere i denne konferansen som var med på å starte en bredere europeisk debatt om nye, eksperimentelle, "by design", dvs. praksis-baserte doktorgrader. Det er derfor naturlig å anta at "Proceedings", dvs. resultatene fra konferansen, ikke er blitt bredt formidlet her i Norden, noe forfatteren mener er viktig å gjøre. En annen grunn til at denne norske versjonen ønskes publisert i Nordisk Arkitekturforskning er at det av forfatteren ble oppfattet som en nyttig utfordring å søke på et nordisk språk etter dekkende uttrykk for hva som kan kalles "europeisk engelsk" i noen av EUs forskningspolitiske føringer m.h.t. utvikling av doktorgradsnivå innen høyere utdanning, så vel som på en "britisk engelsk" som brukes av Graduate Council i UK, når det gjelder praksis-baserte doktorgrader. Alle tekster som er sitert og har vært skrevet originalt på engelsk er blitt oversatt til norsk av forfatteren. Det samme gjelder for bruk av en fransk akademisk tekst.

² Denne informasjonen var å finne på hjemmesiden til Graduate Studies på følgende adresse: <http://www.sgs.unimelb.edu.au/phd/enrolcandid/phd/bk/intro/history.html>. Den ble lastet ned 23. mars 2005.

³ Den del av artikkelen som bygger på kollokviet "Discipline building: a short history of the Ph.D. in architecture", baserer seg i sin helhet på en rapport ved professor dr. Panos Mantziaras, Arkitekturskolen i Lyon. Rapportens opprinnelige tittel er "Mise en oeuvre de la réforme LMD dans les écoles d'architecture", Group de travail 'doctorat'. Rencontres internationales sur le doctorat en architecture – Université de Princeton – 2-3 avril 2004. Comptendu et entretiens complémentaires", Panos Mantziaras, chargé de mission DAPA/ BRAU, avril 2004, Ministère de la Culture et de la Communication, Direction de l'architecture et du patrimoine. Sous-direction des enseignements et de la recherche architecturale et urbaine, Bureau de la recherche architecturale et urbaine". Professor Mantziaras har gjort denne rapporten tilgjengelig for professor Liv Merete Nielsen (Høgskolen i Oslo) og forfatteren. Enhver feil i oversettelsen av rapportteksten til norsk tilskrives kun forfatteren.

⁴ Delen av denne artikkelen (pkt. 1.3 og 1.4) er basert på forfatterens tidligere artikkel i Nordisk Arkitekturforskning (1/2003), *A Continuum from Scientific Research to Creative Practice? Noen tanker omkring forskning i skapende og utøvende fag*, samt på hennes bidrag til boken "The Four Faces of Architecture – On the Dynamics of Architectural Knowledge", *Architectural scholarship 'the doctorate way' – Some responses in a Scandinavian context*. (Red. L. Villner og A. Abarkan, Arkitekturskolan, Kungliga Tekniska Högskolan, Stockholm, 2005).

⁵ De godkjente doktoravhandlinger er: "Mellan tecken, teckning, teori och text; akktekning i ett kontextuellt, diskursivt och paradigmatiskt perspektiv" av Eirin Pedersen (2004) og "Developing Digital Techniques: Creative Design Computing" av Birger Sevaldson (2005). Det er ikke i denne artikkelen gjort krav på at det var de første praksis-baserte, "by art"/"by design" doktorgradsavhandlinger godkjent av de internasjonale bedømmelseskomitéer som bør ha hele æren" for at ledelsen av og forskningsmiljøet ved Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo har satset på praksis-basert forskning som et hovedkonsept for et studieopplegg for et nytt kull av doktorgradskandidater på 20 som har begynt å studere høsten 2008. Men det er et faktum at disse avhandlingene har dannet en presedens i tradisjonen i forhold til de tidligere doktoravhandlinger ved AHO som fulgte opp forbilder fra de disiplinbaserte doktorgrader slik de gjennomføres ved universitetstilknyttede doktorprogrammer.

⁶ Dokumentet Berlin Communiqué var tilgjengelig under "Documents" concerning Bologna prosess og ble lastet ned 5. Mars 2005 fra følgende internettadresse: <http://www.bolognaberlin2003.de/pdf/Communiquel.pdf>

⁷ Informasjon om de såkalte 'Dublin' Descriptors, eller som det opprinnelige dokumentet het, "Shared Dublin Descriptors for the Bachelor's, Master's and Doctoral awards", var å hente på internettet 10. April 2005:5 på følgende adresse: http://www.unibuc.ro/uploads/_ro/35714/Dublin_Descriptors_2004Doctor.pdf.

⁸ Som ovenfor i Note 7.

⁹ Som ovenfor i Note 7 og 8.

LITERATURE

- BERLIN COMMUNIQUÉ (2003) <http://www.bologna-berlin2003.de/pdf/Communique1.pdf>
- BOYER, E. L. (1997): Scholarship Reconsidered. Priorities of the Professoriate. A Special Report. The Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching, Stanford, CA
- BUCHANAN, A. L. and HERUBEL, J. V. M. (1995): The Doctor of Philosophy degree: A selective, annotated bibliography. Greenwood Press. Westport, Connecticut and London
- BURGESS, R.G. (1997): The changing context of postgraduate education in the United Kingdom. In R.G. Burgess (ed.) *Beyond the first degree: Graduate education, lifelong learning and careers*. SRHE and Open University Press, Buckingham
- CAPJON, J. AND KVARV, S. (eds.) (2002): Route Mapping. On relevant methods, one's own choice and application. *Research Magazine* No5 / 2002, Oslo School of Architecture, Oslo
- CUDE, W. (2001): The Ph.D. trap revisited. Dundurn Press. Toronto
- DUNIN-WOYSETH, H. (ed.) (1991): *Research Magazine* No1 / 1991, Oslo School of Architecture, Oslo
- DUNIN-WOYSETH, H. and AMUNDSEN, I.B. (eds.) (1995): *Research Magazine*, No2 / 1995, Oslo School of Architecture, Oslo
- DUNIN-WOYSETH, H. and NOSCHIS, K. (eds.) (1998): Architecture and Teaching. Epistemological Foundations / Architecture et enseignement. Fondements épistémologiques. Joint publication: *Les cahiers de l'enseignement de l'architecture. Transactions on architectural education No, Research Magazine* No3 / 1998 and *Comportement*, Lausanne
- DUNIN-WOYSETH, H. and MICHL, J. (eds.) (2001): Towards a Disciplinary Identity of the *Making Professions*. The Oslo Millennium Reader. *Research Magazine* No4 / 2001, Oslo School of Architecture, Oslo
- DUNIN-WOYSETH, H. and NIELSEN, L.M. (2004): Discussing Transdisciplinarity: *Making Professions and the New Mode of Knowledge Production*. The Nordic Reader 2004, *Research Magazine* No6 / 2004, Oslo School of Architecture, Oslo
- DUNIN-WOYSETH, H. (2005): Architectural scholarship 'the doctorate way' – some challenges and responses in a Scandinavian context. In: L. Villner and A. Abarkan (eds.) *The Four Faces of Architecture – On the Dynamics of Architectural Knowledge*. School of Architecture, Royal Institute of Technology, Stockholm
- FORMATIONS DOCTORALES EN ARCHITECTURE. 6 EXEMPLES EUROPÉENS (2005): Ministère de la Culture et de la Communication, Direction de l'Architecture et du Patrimoine. Bureau de la Recherche architecturale, urbaine et paysagère. Rédaction: Suzel Balez
- FRAYLING, Ch. (1998): Practice-based Doctorates in the Creative and Performing Arts and Design. *UK Council for Graduate Education Newsletter*, Issue Seventeen February 1998
- FRAYLING, Ch. (2002): Research in Arts and Design. Unpublished transcript of a lecture given at the State College of Arts and Crafts, 1 February 2002, Oslo
- GIBBONS, M., LIMOGES, C., NOWOTNY, H., SCHWARTZMAN, S., SCOTT, P & TROW, M. (1996): The New Production of Knowledge. The Dynamics of Science and Research in Contemporary Societies. Sage, London, Thousand Oaks and New Delhi
- KÄLVEMARK, T. (2002): Konstnärligt utvecklingsarbete och praxisbaserad forskning. Några internationella utvecklingslinjer, *Högskoleverkets arbetsrapporter*, Högskoleverket 2005:5 AR
- LAWSON, B. (2002): The subject that won't go away. But perhaps we are ahead of the game. *Arq: Architectural Research Quarterly*, Vol. 6, No2 / 2002
- MO, L. (2003): Philosophy of Science for Architects. Kolofon, Oslo

PARK, Ch. (2005): New Variant PhD: The changing nature of the doctorate in the UK. *Journal of Higher Education Policy and Management*, Vol. 27, No. 2, July 2005, pp. 189 – 207

PRACTICE-BASED DOCTORATES IN THE CREATIVE AND PERFORMING ARTS AND DESIGN (1997):
UK Council for Gradual Education

SHARED 'DUBLIN' DESCRIPTORS FOR THE BACHELOR'S, MASTER'S AND DOCTORAL AWARDS,
Draft1.31 working document on JQI meeting in Dublin on 23/03/2004PC http://www.unibuc.ro/uploads/_ro/35714/Dublin_Descriptors_2004Doctor.pdf

SUTHERLAND, K.A. and CORBALIS, R.P. (2001): *The New Zealand PhD: Who wants it?* A paper presented at the Innovations and Links; Research Management & Development, and Postgraduate Education Conference, Auckland, University of Technology, Auckland, New Zealand, November 2001.